

Waarom gaan kiezers niet stemmen?

Prof.dr. Arno Korsten

honorair hoogleraar bestuurskunde aan de Universiteit Maastricht/ emeritus hoogleraar aan de OU
Afa.korsten@planet.nl / 12 sept. 2012

Aanleiding: een interview voor L1 tv, 12 september 2012

Bij de vraag ‘waarom gaan kiezers wel of niet stemmen’ moet je je eerst afvragen om welke verkiezingen het gaat?

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 was de opkomst onder kiezers ongeveer 80 procent en in 2010 75 procent. Daarom spreken we in beide gevallen over een tamelijk hoge opkomst.

Tweede Kamerverkiezingen kennen doorgaans een hoge opkomst vanwege drie omstandigheden: eraan toegekende prioriteit; ze doen ertoe; je kunt kiezen uit verschillende partijen/lijsten.

De betekenis hiervan blijkt uit nationaal en internationaal onderzoek naar verkiezingen.

Toelichting op het waarom van de hoge opkomst:

1. **Prioriteit:** Tweede Kamerverkiezingen genieten een hoge prioriteit voor veel kiezers in vergelijking met andere verkiezingen, zoals verkiezingen voor het Europese Parlement.
2. **Ze doen ertoe:** Veel kiezers hebben het gevoel dat deze verkiezingen voor de Tweede Kamer van invloed zijn op het leven van burgers (en daarmee voor zaken als wonen, werken, zorg, sociale zekerheid, vrijetijdsbesteding, pensioenen) en de portemonnee (denk aan koopkracht).
3. **Je moet ook echt tussen partijen kunnen kiezen:** De verschillen tussen deelnemende ‘partijen’ zijn zichtbaar gemaakt in een campagne en in dagbladen en op radio en tv. Als er geen verschillen zichtbaar worden, daalt de opkomst en krijg je meer ‘thuisblijvers’.

Het gaat dus bij het besluiten om wel of niet te gaan stemmen ook om beeldvorming en percepties over verkiezingen bij de kiezers.

In vergelijking met Tweede Kamerverkiezingen scoren verkiezingen voor het Europese Parlement in Nederland qua opkomst tot nu toe veel lager (opkomst minder dan 50 procent).

Electorale strijd doet ertoe?

Ja. In het algemeen verhoogt een strijd tussen enkele partijen ‘om de winst’ – in landen waar geen sprake is van een opkomstplicht - de opkomst enigszins.

Waarom gaan kiezers eigenlijk niet stemmen?

Twee soorten verklaringen: de niet-politieke verklaringen en de meer politieke.

Niet-politieke verklaringen:

1. Men is ziek, zwak of misselijk en dus fysiek niet in staat om te gaan stemmen. Denk aan kiezers die opgenomen zijn in een ziekenhuis.
2. Aanwezig in verpleeghuis of ander centrum geestelijk niet meer vitaal genoeg om te gaan stemmen.
3. Op vakantie in het buitenland en men heeft niemand gemachtigd.
4. Kiezers aan het werk (militair op missie, werkzaam op zee, als piloot of waar dan ook) en daarom niet (goed) in de gelegenheid. Of als er wel gelegenheid is neemt men de moeite niet.

Wel politieke verklaring voor wegblijven:

1. ‘Staatsverdrossenheit’: men verwacht weinig van de overheid. De overheid wordt niet vertrouwd of men voelt zich in de steek gelaten.
2. Politiek cynisme: men verwacht niet veel van de specifieke categorie, de politici die zich laten verkiezen.
3. Het maakt niet uit wat je stemt: Of je nu door de kat of de hond gebeten wordt.
4. Je stem is er een uit duizenden. Je stem maakt het verschil niet. Dus wordt geredeneerd: ‘ik kan thuis blijven’.

Weersomstandigheden beïnvloeden de opkomst negatief?

Nauwelijks tenzij er van extreme weersomstandigheden (regen, kou) sprake is. De genoemde verklaringen zijn belangrijker.

Waarom is de opkomst zo laag in bepaalde wijken?

Er zijn gebieden waar stemmen nog als een belangrijk democratisch recht en daarmee als een burgerplicht gezien wordt. Daar is de opkomst hoog. Maar in bepaalde stadswijken is de opkomst bij Tweede Kamerverkiezingen juist minder dan 50 procent en daarmee laag. Deze wijken liggen in tal van steden van ons land.

Waarom laag?

Daar, in bepaalde stadswijken, spelen de politieke verklaringen (die niet tegelijk voor alle thuisblijvers hoeven te gelden) de belangrijkste rol. Welke:

1. **Het ‘de eigen partij kwijt’-effect:** De partij die in hun wijk of dorp van oudsher sterk is (‘onze/mijn partij’), laat de kiezers in de steek. Dit effect was in 2002 zichtbaar in Rotterdamse wijken waar men dit gevoel kreeg bij de PvdA. De partij van Fortuin was toen de grote winnaar
2. **Geringe prioriteit:** Men kent weinig prioriteit toe aan de verkiezingen. Een ‘wat maakt het stemmen uit’-houding.
3. **Lage verwachtingen:** Men heeft ooit misschien nog wel iets verwacht van de overheid maar is teleurgesteld geraakt. Men verwacht in het algemeen weinig (meer) van de centrale overheid en daarmee ook van landelijke verkiezingen.

4. **Autonomie-houding:** een 'ik red mijzelf wel'- houding. 'Ik heb de overheid niet nodig'. De toegekende baten van de overheid zijn beperkt. Wie bijvoorbeeld in de hennepteelt zit, ervaart weinig baten van de overheid.
5. **Weinig vertrouwen in politici.** Vrij veel kiezers uit die wijken hebben weinig waardering voor politici.
6. **'Een pot nat'-effect:** Men ziet de verschillen tussen politieke partijen niet.
7. **Geringe politieke interesse**

Verkiezingen genieten hier in kansarme wijken niet veel prioriteit en je kunt je niet erg op laten voorstaan.

Kan het ook voorkomen dat juist de sterk politieke geïnteresseerde kiezers met een goede opleiding ook thuis blijven bij verkiezingen voor de Tweede Kamer?

Ja maar niet zo vaak. Er zijn kiezers die denken dat hun stem het verschil ook niet maakt. Een van hen: 'op miljoenen kiezers geeft mijn stem de doorslag niet'.

Heeft het zin dat politieke partijen zelf de opkomst bevorderen?

Ja, dat heeft zin. Het gebeurt ook, bijvoorbeeld door televisiespotjes, door te verschijnen op pleinen, doordat de hoogste kandidaten hun gezicht laten zien op partijbijeenkomsten, en doordat vanuit een 'verkiezingscentrum' gebeld wordt. 'De eigen vissen voeren', wordt dat wel eens genoemd. De PvdA was als partij in 2012 heel actief op dit punt. Men wilde ook 'verloren kiezers' terughalen.

Partijen benadrukken naar de eigen kiezers vaak de prioriteit van de verkiezingen (juist nu gaat het erom ...), dat keuzen uitmaken voor de portemonnee van kiezers, dat er ook wat te kiezen valt en dat kiezers dus hun partij (weer) moeten steunen.